

Nu er forfatterne naturligvis i deres gode ret til at begrænse sig – og de når i forvejen vidt omkring – men den dynamik i helhedsperspektivet, som de lægger op til, bliver der ligesom ikke plads til i deres grundige teoretiske redegørelser. De søger at råde lidt bod på det med et teknologihistorisk perspektiv i kap 6 – for øvrigt en særdeles illustrativ oversigt – men det bliver ikke rigtigt integreret i det helhedsperspektiv, som indholdsmæssigt bærer bogen. Det samme gælder det natur- og kulturperspektiv, som opstilles i de to sidste kapitler (11-12). De historiske, økologiske og civilisatoriske indfaldsvinkler introduceres blot som supplement til det bærende teknologi-samfundsperspektiv.

Men på det plan, hvor det drejer sig om at afklare begrebernes indhold og indbyrdes sammenhæng er bogen fremragende. Det alene er rigeligt bogens pris værd. Tager man bogen til sig på den led, vil man være nået langt i retning af at afskaffe forvirringen omkring teknologiens betydning på en række centrale samfundsmæssige og menneskelige områder. Det var vel også forfatternes primære mål. Nu mangler der kun, at begreberne skal finde anvendelse i konkrete analyser af samfundets forandringsproces såvel som i den politiske planlægnings- og beslutningsproces.

Jens Christensen

Dieter Nohlen (udg.), *Tredje Verdens Leksikon*, ved Hans-Henrik Holm, København: G.E.C.Gad Forlag, 1983, 402 s., 198,00 kr.

Det er en imponerende arbejdsindsats, der ligger bag udgivelse af dette leksikon om den tredje verden. Først og fremmest vel bag den tyske førsteudgave fra 1980, men så sandelig også bag oversættelsen til dansk, omarbejdningen og ajourføringen. Her er i ét bind samlet et væld af oplysninger af vidt forskellig karakter, men alle i større eller mindre grad relateret til udviklingsproblemerne i den tredje verden. Der findes oplysninger om de enkelte lande i den tredje verden, om forskellige organisationer og enkeltpersoner samt om de vigtigste teorier og begreber, der indgår i udviklingsdebatten..

Hensigten med at samle alle disse oplysninger er ifølge indledningen til værket at tilvejebringe et nyttigt arbejdsredskab for skoler/højskoler, for virksomheder, i politisk arbejde samt i oplysningsarbejdet om den tredje verden. I det omfang dette lader sig vurdere af én, der primært har beskæftiget sig med undervisning og oplysningsarbejde, må formålet siges at være opfyldt i tilfredsstillende grad. Specielt vil jeg fremhæve de mange opslag vedrørende internationale organisationer med relationer til den tredje verden. Der opstår til stadighed nye organisationer, hvis forkortede navne det selv for velinformerede iagttagere kan være uhyre svært at holde rede på. Hvem ved for eksempel hvad AFDB, CIES, ECWA, UNCDF, og WDF står for? Svaret herpå findes i *Tredje Verdens Leksikon*.

Værket er omredigeret og udvidet med henblik på at gøre det mere anvendeligt for et dansk publikum. Dette har givetvis forøget nytteværdien, men det rejser dog nogle generelle problemer omkring kriterierne for, hvilke nye opslag der skal tilføjes. Redaktionen har valgt at medtage oplysninger om danske organisationer, der har u-landsarbejdet som hovedmål. Dette forekommer indlysende rigtigt.

Nu er forfatterne naturligvis i deres gode ret til at begrænse sig – og de når i forvejen vidt omkring – men den dynamik i helhedsperspektivet, som de lægger op til, bliver der ligesom ikke plads til i deres grundige teoretiske redegørelser. De søger at råde lidt bod på det med et teknologihistorisk perspektiv i kap 6 – for øvrigt en særdeles illustrativ oversigt – men det bliver ikke rigtigt integreret i det helhedsperspektiv, som indholdsmæssigt bærer bogen. Det samme gælder det natur- og kulturperspektiv, som opstilles i de to sidste kapitler (11-12). De historiske, økologiske og civilisatoriske indfaldsvinkler introduceres blot som supplement til det bærende teknologi-samfundsperspektiv.

Men på det plan, hvor det drejer sig om at afklare begrebernes indhold og indbyrdes sammenhæng er bogen fremragende. Det alene er rigeligt bogens pris værd. Tager man bogen til sig på den led, vil man være nået langt i retning af at afskaffe forvirringen omkring teknologiens betydning på en række centrale samfundsmæssige og menneskelige områder. Det var vel også forfatterens primære mål. Nu mangler der kun, at begreberne skal finde anvendelse i konkrete analyser af samfundets forandringsproces såvel som i den politiske planlægnings- og beslutningsproces.

Jens Christensen

Dieter Nohlen (udg.), *Tredje Verdens Leksikon*, ved Hans-Henrik Holm, København: G.E.C.Gad Forlag, 1983, 402 s., 198,00 kr.

Det er en imponerende arbejdsindsats, der ligger bag udgivelse af dette leksikon om den tredje verden. Først og fremmest vel bag den tyske førsteudgave fra 1980, men så sandelig også bag oversættelsen til dansk, omarbejdningen og ajourføringen. Her er i ét bind samlet et væld af oplysninger af vidt forskellig karakter, men alle i større eller mindre grad relateret til udviklingsproblemerne i den tredje verden. Der findes oplysninger om de enkelte lande i den tredje verden, om forskellige organisationer og enkeltpersoner samt om de vigtigste teorier og begreber, der indgår i udviklingsdebatten..

Hensigten med at samle alle disse oplysninger er ifølge indledningen til værket at tilvejebringe et nyttigt arbejdsredskab for skoler/højskoler, for virksomheder, i politisk arbejde samt i oplysningsarbejdet om den tredje verden. I det omfang dette lader sig vurdere af én, der primært har beskæftiget sig med undervisning og oplysningsarbejde, må formålet siges at være opfyldt i tilfredsstillende grad. Specielt vil jeg fremhæve de mange opslag vedrørende internationale organisationer med relationer til den tredje verden. Der opstår til stadighed nye organisationer, hvis forkortede navne det selv for velinformerede iagttagere kan være uhyre svært at holde rede på. Hvem ved for eksempel hvad AFDB, CIES, ECWA, UNCDF, og WDF står for? Svaret herpå findes i *Tredje Verdens Leksikon*.

Værket er omredigeret og udvidet med henblik på at gøre det mere anvendeligt for et dansk publikum. Dette har givetvis forøget nytteværdien, men det rejser dog nogle generelle problemer omkring kriterierne for, hvilke nye opslag der skal tilføjes. Redaktionen har valgt at medtage oplysninger om danske organisationer, der har u-landsarbejdet som hovedmål. Dette forekommer indlysende rigtigt.

Derimod forekommer det mindre indlysende kun at medtage de i folketinget repræsenterede politiske partiers holdninger til u-landspolitik. Er hensigten at belyse holdningerne hos de kræfter, der i særlig grad er medbestemmende for dansk u-landspolitik, burde vel også de vigtigste interessegruppers holdninger medtages, for eksempel Industrirådets. Alternativet kunne være helt at undlade at medtage denne type af informationer, især når man tager i betragtning de almene og lidet bindende vendinger, disse holdninger formuleres i, samt at u-landspolitikken for de fleste partiers vedkommende er lavt prioriteret.

Yderst prisværdigt er derimod det omfattende system af krydshenvisninger, der kyndigt leder brugeren rundt i værket. Roses bør også registeret bagest i bogen, der leder den læser, der ikke finder sit emne dækket inde ved første opslag, hen til det relevante opslag.

Bogen afsluttes med en nyttig vejledning i, hvorledes man kan skaffe sig supplerende oplysninger. Således angives blandt andet adresser – men desværre ikke telefonnumre – på danske/nordiske institutioner/biblioteker, der løbende indsamler oplysninger om den tredje verden. Desuden angives i tabelform en række økonomiske, sociale og politiske indikatorer for samtlige lande.

Udvælgelsen af opslagsemner vil altid kunne diskuteres, og der er da også opslag, jeg finder overflødige, og tilsvarende opslag, som jeg savner. Eksempler på det første kunne være begrebet „drop-out-kvoté“ (s. 88), der forekommer at være et for teknisk begreb uden primær tilknytning til forhold i den tredje verden, og som iøvrigt er omtalt som det umiddelbart mere forståelige „frafaldsprocent“ i et senere opslag (s. 118). På samme måde forekommer det overflødigt at medtage udtrykket „circulus vitiosus“ (s. 64) og senere „forårsagende kredsløb“ (s. 118), når det mest anvendte udtryk dog er det mere jævne udtryk „ond cirkel“. Dette peger desuden på sprogproblemet ved valget af opslagsord. I en række tilfælde er det naturligt at vælge den engelske betegnelse, når der ikke findes noget mundret dansk udtryk. Men begreber som „surplus“, „terms of trade“ og „trickle-down“ burde nok være erstattet med de danske betegnelser „overskud“, „bytteforhold“ og „nedsivning“, der i leksikonnet alt for ofte er gemt væk i registeret.

Opslag, som jeg ved brugen af leksikonnet har savnet, er få, men bør dog nævnes. Eksempelvis savner jeg et selvstændigt opslag om de „nyindustrialiserede lande“ (NIC-lande), der ganske vist optræder i registeret. I stedet anføres det i Tyskland formulerede bredere begreb „tærskellande“, der formentlig er knap så alment kendt. Desuden ville det være nyttigt med en angivelse af de forskellige afgrænsninger af begrebet den tredje verden/udviklingslandene, som anvendes af de forskellige internationale organisationer, hvis økonomisk-statistiske oplysninger præger udviklingsdebatten i så høj grad. Der er således ikke uvæsentlige forskelle på det landespektrum, der af henholdsvis Verdensbanken og FN henregnes til den tredje verden.

En generel indvending gælder det ofte knudrede sprog præget af lange sætningskonstruktioner. Dette er givetvis en (undskyldelig) afsmitning fra den tyske originaludgave, men ind imellem vanskeliggør det i urimelig grad forståelsen af det begreb, der søges forklaret. Et eksempel herpå er opslaget „external economies“ (s. 105). Endelig skammer de lejlighedsvis faktuelle fejl: Indira Gandhi blev ikke ministerpræsident i 1972, men premierminister i 1966, og hun er ikke Mahatma

Gandhis svigerdatter! (s. 150). Buenos Aires-konferencen (s. 44) blev ikke afholdt i 1979, men i 1978. UNCTAD VI fandt ikke sted i 1982, men i 1983 (s. 356), og jeg stiller mig stærkt tvivlende over for oplysningen om, at Buenos Aires i 1950 var den eneste millionby i den tredje verden (s. 360) – hvad med Shanghai og Calcutta? At begrebet „nation-building“ er placeret mellem opslagene om Nicaragua og Niger må skyldes en simpel ombrydningsfejl (s. 257).

I en eventuel senere revideret og ajourført udgave bør sådanne fejl undgås, men disse kritiske bemærkninger skal ikke skjule, at jeg anser udgivelsen af dette specialleksikon for et yderst værdifuldt initiativ. Enhver med interesse for u-landsproblemer vil være godt tjent med at have et eksemplar stående på reolen.

Jørgen Dige Pedersen

Lone Scocozza, *Er sygdom hver mands herre? Dialoger om sygdom og samfund*, København: Gyldendal, 1984, 114 s., 114,50 kr.

Lone Scocozza har skrevet en inspirerende og spændende bog om sygdomsbegreber, sygdommes sociale forankring, lægevidenskabelig forskning og sundhedsvæsenet. Bogen er velskrevet og provokerende.

I indledningen præsenteres vi for Birger, der er svejser på B&W. Ham bruger forfatteren til at føre samtaler med, og gennem disse samtaler konkretiseres de mere abstrakte begreber og overvejelser, som er en vigtig del af bogen. I en række korte kapitler gennemgås forskellige undersøgelser, der viser, hvorledes befolkningens levkår historisk og aktuelt influerer på sundhedstilstanden, og der argumenteres for, at levkår skal forstås meget bredt omfattende både fysiske og psykologiske forhold. Sygdom opstår „i et tæt sammenvævet mønster af processer (forløb) og strukturer (mønstre), og enhver skulle kunne sige sig selv, at det på denne baggrund er en fiktion, hvis man tror at kunne finde årsagen“ (s. 37).

Den historiske baggrund for sundhedsvæsenet skitseres, og herefter diskuteres sundhedsvæsenet af i dag. Det beskrives som værende i krise. På trods af et stadig større ressourceforbrug opnås der ikke mere livsforlængelse af den grund, og man står fortsat magtesløs over for flere af de livstruende sygdomme som for eksempel canceren. De spæde statslige og private tiltag i form af forebyggelse, privatisering af funktioner, der hidtil har været varetaget af det offentlige, og sundhedspædagogikken analyseres som et svar på denne krise.

Den forståelsesramme, som Lone Scocozza opstiller, er den marxistiske. Den kapitalistiske produktionsmåde med merværdiproduktion osv. gennemsyrrer hele samfundet og lægger præmisserne for, hvorledes de enkelte sektorer fungerer – in casu sundhedssektoren. Sundhed anskues som en vare, og sundhedssektoren forstås dels som et marked for medicinal- og medicoteknikindustrien, dels som et resultat af denne industris indflydelse og interesser (s. 68).

På tilsvarende vis forstås lægevidenskabens udvikling. Her hæfter forfatteren sig ved den fremherskende sygdomsopfattelse, som hun karakteriserer som „deterministisk“. Sygdom opfattes som „fejlfunktioner i det velafgrænsede menneskelige byggeklods-system og kan til enhver tid defineres i forhold til en universel norm for menneskelig funktion og udvikling“ (s. 71). Over for den deterministiske sygdoms-